

Wyrok z 22 lutego 2005 r., [K 10/04](#)

ŚCIGANIE Z URZĘDU PRZESTĘPSTWA NIEZAMIESZCZENIA, WBREW PRAWU PRASOWEMU, SPROSTOWANIA LUB ODPOWIEDZI

Rodzaj postępowania: kontrola abstrakcyjna Inicjator: Rzecznik Praw Obywatelskich	Skład orzekający: 5 sędziów	Zdania odrębne: 0
---	--------------------------------	----------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
Ściganie z oskarżenia publicznego przestępstwa polegającego na uchybieniu przez redaktora naczelnego obowiązku zamieszczenia sprostowania lub odpowiedzi, jeżeli pokrzywdzonym nie jest osoba fizyczna [Ustawa z 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe: art. 46 ust. 2]	Zasada proporcjonalności Zasada równości Wolność wyrażania poglądów i opinii [Konstytucja: art. 31 ust. 3, art. 32, art. 54 ust. 1]

W polskim prawie karnym regułą jest ściganie przestępstw z urzędu (z oskarżenia publicznego) – wniesienie do sądu aktu oskarżenia należy przeważnie do prokuratora. Wyjątkowo niektóre przestępstwa, gdy ustawa wyraźnie tak stanowi, są ścigane z oskarżenia prywatnego; wówczas osoba pokrzywdzona przestępstwem może sama wnieść akt oskarżenia (art. 59 § 1 kodeksu postępowania karnego z 1997 r.). W każdym wypadku popełnienia przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego prokurator może jednak wszcząć postępowanie karne z urzędu albo przyłączyć się do postępowania już toczącego się, „jeżeli wymaga tego interes społeczny” (art. 60 § 1 k.p.k.).

W niniejszej sprawie Rzecznik Praw Obywatelskich zaskarżył do Trybunału Konstytucyjnego przepis prawa prasowego pochodzący jeszcze z roku 1984. Przepis ten różnicuje tryb ścigania przestępstwa redaktora naczelnego dziennika lub czasopisma, który uchyla się od zgodnego z ustawą wykonania obowiązku zamieszczenia sprostowania wiadomości nieprawdziwej lub nieścislej albo odpowiedzi na stwierdzenie zagrażające czymś dobrom osobistym. Przestępstwo to, zagrożone karą grzywny albo ograniczenia wolności (art. 46 ust. 1 prawa prasowego), jest ścigane z oskarżenia prywatnego, jeżeli pokrzywdzonym jest osoba fizyczna (art. 46 ust. 2). We wszystkich innych wypadkach – np. gdy pokrzywdzonym jest osoba prawna lub urząd państwowy – obowiązuje ogólna zasada ścigania przestępstwa z oskarżenia publicznego.

Zdaniem RPO, w takich wypadkach ściganie przestępstwa z oskarżenia publicznego stanowi niezgodną z zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji) ingerencję w sferę wolności wyrażania poglądów i opinii (art. 54 ust. 1 Konstytucji), a przy tym, z racji uprzywilejowanego traktowania pokrzywdzonego będącego osobą prawną lub inną jednostką organizacyjną, w porównaniu z traktowaniem pokrzywdzonego będącego osobą fizyczną, stanowi naruszenie konstytucyjnej zasady równości (art. 32).

Wnioskodawca przypomniał, że w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka odnoszącym się do art. 10 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przyjmuje się, iż w państwie demokratycznym swoboda wypowiedzi jest większa wtedy, gdy wypowiedź dotyczy osób i instytucji działających publicznie, niż wtedy, kiedy przedmiotem zainteresowania i oceny są osoby prywatne. W ocenie wnioskodawcy kwestionowane unormowanie w polskim prawie prasowym zmierza w odwrotnym kierunku.

Do wystąpienia z wnioskiem w niniejszej sprawie skłoniły Rzecznika Praw Obywatelskich kierowane do niego skargi dotyczące działań prokuratury przeciwko redaktorom dzienników i czasopism w przypadkach domniemanego naruszenia przez nich obowiązku opublikowania sprostowania lub odpowiedzi.

W sentencji wyroku Trybunał Konstytucyjny zastosował technikę uznania za niezgodny z Konstytucją (a tym samym derogacji) fragmentu badanego przepisu, zmieniając w ten sposób treść i zakres jego zastosowania. Dotychczas art. 46 ust. 2 prawa prasowego miał brzmienie: „Jeżeli pokrzywdzonym jest osoba fizyczna, ściganie odbywa się z oskarżenia prywatnego”. Od dnia wejścia w życie niniejszego wyroku (jego ogłoszenia w Dzienniku Ustaw) przestępstwo określone w art. 46 prawa prasowego ma charakter przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego bez względu na to, kto jest pokrzywdzonym.

ROZSTRZYGNIĘCIE

Zaskarżony przepis w części obejmującej zwrot „Jeżeli pokrzywdzonym jest osoba fizyczna” jest niezgodny z art. 32 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 54 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. W odróżnieniu od przepisów konstytucyjnych obowiązujących do 1997 r., które zasadę równości wobec prawa odnosiły tylko do „obywateli”, określenia zawarte w art. 32 obecnie obowiązującej Konstytucji – „wszyscy” i „nikt” – w żaden sposób nie ograniczają kręgu podmiotów, którym przysługuje prawo do równego traktowania przez władze publiczne, w tym przez ustawodawcę. Zakres podmiotowy konstytucyjnej zasady równości obejmuje obecnie ogół podmiotów, a więc także osoby prawne.
2. Zasada równości polega na tym, że wszystkie podmioty prawa (adresaci norm prawnych) charakteryzujący się daną cechą istotną (relewantną) w równym stopniu powinny być traktowane równo, według jednakowej miary, bez zróżnicowań dyskryminujących lub faworyzujących. Punktem wyjścia oceny porównywanych sytuacji z punktu widzenia zasady równości jest ustalenie, czy istnieje jakaś ich wspólna cecha relewantna, a więc czy zachodzi podobieństwo tych sytuacji, uzasadniające stosowanie zasady równości. Dopiero stwierdzenie, że sytuacje podobne zostały przez prawo potraktowane odmiennie, wskazuje na możliwość naruszenia zasady równości. Nie zawsze jednak odmiennosc potraktowania sytuacji podobnych jest konstytucyjnie niedopuszczalna, ponieważ mogą zachodzić przypadki, gdy odmiennosc tego potraktowania będzie usprawiedliwiona. Argumenty uzasad-

niające odstępstwa od nakazu równego traktowania podmiotów podobnych muszą mieć, po pierwsze, charakter relewantny, a więc pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma oraz służyć realizacji tego celu i treści. Innymi słowy wprowadzane zróżnicowania muszą mieć charakter racjonalnie uzasadniony. Po drugie, muszą one mieć charakter proporcjonalny, a więc waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych. Po trzecie, argumenty te muszą pozostawać w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne potraktowanie podmiotów podobnych.

3. Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego jest rodzajem postępowania szczególnego, wprowadzonego do kodeksu postępowania karnego z przyczyn kryminalnopolitycznych. Przypadek kwestionowanej regulacji (art. 46 ust. 2 prawa prasowego) jest o tyle szczególny, że rozstrzyga ona o prywatno- bądź publicznoskargowym charakterze pewnego rodzaju przestępstw nie ze względu na specyfikę ich strony przedmiotowej, lecz z uwagi na właściwości podmiotów pokrzywdzonych tymi przestępstwami. Tym samym przyjęcie trybu ścigania z oskarżenia prywatnego jedynie wobec tych przestępstw, które naruszyły dobra prawne osób fizycznych, a wykluczenie tego trybu w odniesieniu do przypadków, gdy pokrzywdzonymi czynami wypełniającymi tak samo określone znamiona są inne podmioty, stanowi odmienne potraktowanie sytuacji podobnych, wspólną cechą istotną jest bowiem status pokrzywdzonego czynem wyczerpującym jednakowo określone znamiona przestępstwa.
4. Powyższe zróżnicowanie sytuacji podobnych nie jest uzasadnione z punktu widzenia konstytucyjnej zasady równości, ponieważ nie pozostaje ono w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią regulacji badanej w niniejszej sprawie (por. tezę 2). Dobrem chronionym przez art. 46 prawa prasowego są – poza prawdziwością i ścisłością informacji prasowych – interesy wszystkich tych podmiotów, których dobra osobiste zostały naruszone lub choćby tylko zagrożone publikacją prasową.
5. Godność człowieka, do której odwołuje się art. 30 Konstytucji, jako wartość transcendentna, pierwotna wobec innych praw i wolności człowieka (dla których jest źródłem), przyrodzona i niezbywalna – towarzyszy człowiekowi zawsze i nie może być naruszona ani przez działania prawodawcy, ani przez czyny innych podmiotów. W tym znaczeniu człowiek zawsze zachowuje godność i żadne zachowania nie mogą go tej godności pozbawić ani jej naruszyć. W drugim znaczeniu godność człowieka występuje jako „godność osobowa” – najbliższa temu, co może być określane prawem osobistości, obejmującym wartości życia psychicznego każdego człowieka oraz te wszystkie wartości, które określają podmiotową pozycję jednostki w społeczeństwie i które składają się, według powszechnej opinii, na szacunek należny każdej osobie. Jedynie godność w tym drugim znaczeniu może być przedmiotem naruszenia przez zachowania innych osób oraz regulacje prawne.
6. Naruszenie dóbr osobistych osób fizycznych (czy choćby tylko zagrożenie tym dobrem) będące następstwem popełnienia czynu określonego w art. 46 ust. 1 prawa prasowego jest niedozwoloną ingerencją w sferę godności osobowej. Penalizacja takiego czynu jest więc formą obrony godności człowieka. Dla realizacji tego celu ustawodawca przyznał pokrzywdzonym osobom fizycznym prawo wniesienia prywatnego aktu oskarżenia przeciwko sprawcy, uznając tym samym, że ściganie z oskarżenia prywatnego stanowi wystarczająco skuteczną procedurę pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej. Wobec tego zapewnienie silniejszej ochrony – w postaci ścigania z urzędu – innym niż osoby fizyczne

podmiotom pokrzywdzonym, których prawa nie mogą być wywodzone z nakazu poszanowania i obrony konstytucyjnej wartości, jaką jest godność, nie ma uzasadnienia w aksjologii Konstytucji.

7. Granice ingerencji w sferę chronioną konstytucyjnymi wolnościami i prawami wyznaczają zasada równości oraz koncepcja istoty poszczególnych wolności i praw (art. 31 ust. 3). Norma konstytucyjna, według której ograniczenia mogą być ustanawiane tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie, nakazuje rozważyć: czy wprowadzona regulacja jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez nią skutków; czy regulacja ta jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest połączona; czy efekty wprowadzonej regulacji pozostają w proporcji do ciężarów nakładanych przez nią na obywatela.
8. Zgłoszony przez wnioskodawcę zarzut naruszenia zasady proporcjonalności nie dotyczy penalizacji czynów wymienionych w art. 46 ust. 1 prawa prasowego jako takiej ani surowości przewidzianej przez ustawodawcę kary. Niezgodność z Konstytucją obejmować ma jedynie określony przez ustawodawcę tryb ścigania tych przestępstw, o ile pokrzywdzonymi są podmioty inne niż osoby fizyczne. Aby jednak można było stwierdzić, że zakwalifikowanie danego przestępstwa jako ściganego z oskarżenia publicznego stanowi naruszenie zasady proporcjonalności, konieczne byłoby wykazanie, iż tryb ten jest nadmiernie dolegliwy dla podmiotu, który dopuścił się czynu zabronionego. Tymczasem, z uwagi na wskazany przez wnioskodawcę związek art. 54 ust. 1 z art. 31 ust. 3 Konstytucji, owa nadmierna dolegliwość musiałaby jednocześnie stanowić ingerencję w swobodę wypowiedzi. Wnioskodawca nie przedstawił argumentów, które uzasadniałyby tak rozumiany zarzut niezgodności art. 46 ust. 2 prawa prasowego z art. 54 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji, w szczególności nie określił, w jaki sposób zmiana trybu miałaby wpłynąć na zmniejszenie intensywności ograniczeń w zakresie korzystania przez oskarżonego z wolności rozpowszechniania informacji. Powyższe przepisy Konstytucji nie mogą być zatem uznane za adekwatny wzorzec kontroli zaskarżonego przepisu prawa prasowego.
9. Z dniem wejścia w życie niniejszego wyroku art. 46 ust. 2 prawa prasowego będzie mieć brzmienie: „Ściganie odbywa się z oskarżenia prywatnego”. Konsekwencją jest to, że od tego dnia naruszenie nakazu publikacji odpowiedzi lub sprostowania w sposób określony przepisami prawa prasowego jest przestępstwem ściganym z oskarżenia prywatnego bez względu na to, kto (jaki podmiot) jest pokrzywdzonym.
10. Sentencja niniejszego wyroku została sformułowana przy zastosowaniu techniki derogacji fragmentów jednostek redakcyjnych tekstu aktu normatywnego. Ten sam rezultat mógłby zostać osiągnięty, gdyby Trybunał orzekł o częściowej niekonstytucyjności art. 46 ust. 2 prawa prasowego za pomocą wskazania pewnego zakresu niekonstytucyjności normy zawartej w tym przepisie (formuła „jest niezgodny z Konstytucją w zakresie, w jakim...”). Wybierając ten pierwszy sposób sformułowania sentencji, Trybunał kierował się troską o prawidłowe i jednolite rozumienie skutków prawnych wyroku w praktyce. Ponieważ nie można wykluczyć negatywnych skutków ewentualnego – nietrafnego, ale niestety zdarzającego się w praktyce – traktowania przez organy stosujące prawo orzeczeń o niekonstytucyjności pewnego zakresu normy zawartej w badanym przez Trybunał przepisie (nie zmieniających brzmienia tego przepisu) jako wypowiedzi o charakterze interpretacji nie mającej mocy powszechnie wiążącej, Trybunał zdecydował się zastosować formułę stwierdzającą niekonstytucyjność wyraźnie wskazanego fragmentu jednostki redakcyjnej.
11. Niniejszy wyrok nie stanowi podstawy do wznowienia postępowań sądowych, w wyniku których doszło do skazania osób winnych popełnienia czynów określonych w art. 46 ust. 1 prawa prasowego z oskarżenia prywatnego. Przepis określający tryb ścigania przestępstwa

nie może być bowiem uznany za podstawę orzeczenia sądu w rozumieniu art. 190 ust. 4 Konstytucji. Zakwestionowane unormowanie, a w rezultacie również jego zmiana ani nie ma wpływu na kwalifikację czynu jako przestępstwa, ani nie jest podstawą dla wymiaru kary za jego popełnienie.

12. Chociaż tryb ścigania jest zagadnieniem przede wszystkim proceduralnym, to jednak z faktem skazania za przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego przepisy wielu ustaw wiążą niekorzystne skutki prawne, takie jak zakaz dopuszczania do wykonywania prac, z którymi łączy się dostęp do informacji objętych tajemnicą państwową, czy pozbawienie biernego prawa wyborczego w wyborach do niektórych organów. Jednym ze skutków niniejszego wyroku jest uznanie, że w przyszłości żadne ujemne konsekwencje prawne związane z ustawowym zakwalifikowaniem przestępstw jako ściganych z oskarżenia publicznego nie mogą obciążać osób, które były skazane za przestępstwa wymienione w art. 46 ust. 1 prawa prasowego (bez względu na to, kto był pokrzywdzonym).

Przepisy Konstytucji RP oraz Konwencji (europejskiej) o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności

Konstytucja

Art. 30. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

Art. 31. [...] 3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 32. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.
2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Art. 54. 1. Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

Art. 190. [...] 4. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą aktu normatywnego, na podstawie którego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna lub rozstrzygnięcie w innych sprawach, stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji lub innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania.

Konwencja europejska

Art. 10. 1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych.
2. Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.